

tin Taşkıran, *Kâzım Karabekir Paşa Askeri Hayatı ve Komutanlığı*, Ankara 1997; İhsan Ilgar, "Kâzım Karabekir Paşa", *Hayat Tarih Mecmuası*, XII/3, İstanbul 1976, s. 25-29; Nuri Köstüklü, "Kâzım Karabekir'in Açtığı Okullar", *BTTD*, 2. seri: sy. 5 (1985), s. 31-35; a.mlf., "Kâzım Karabekir Paşa'nın Dil Kongresindeki Görüşleri", *TY*, VIII/8 (1987), s. 43-46; E. J. Zürcher, "Young Turk Memoirs as a Historical Source: Kazım Karabekir's İstiklal Harbimiz", *MES*, XXII (1986), s. 562-570; Önder Göçgün, "Atatürk'ün Dava Arkadaşı Kâzım Karabekir'in Eserleri", *BTTD*, 2. seri: sy. 31 (1987), s. 75-78; Nusret Baycan, "Çeşitli Cephelerde Kâzım Karabekir", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IV/11, Ankara 1988, s. 445-457; Zekeriya Uludağ, "Kâzım Karabekir'in Eğitimle İlgili Düşüncelerinin Değerlendirilmesi", a.e., XIII/38 (1997), s. 471-500; Yaşar Semiz, "Atatürk ve Kâzım Karabekir Paşa, Bir Dostluğun Dargınlığa Dönüşmesi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sy. 4, Konya 1997, s. 191-209; F. Tevetoğlu, "Kâzım Karabekir", *TA*, XXI, 252-254; W. F. Weikar, "Kâzım Karabekir", *EP* (İng.), IV, 853-854.

CEVDET KÜÇÜK

KÂZİM PAŞA (1821-1890)

Na't, mersiye ve hicivleriyle tanınan Osmanlı şairi.

Bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Konice'de doğdu, asıl adı Mûsâ Kâzım'dır. Haremeyn muhasebeciliği ve rûznâmçe-i sâni görevlerinde bulunan Hüseyin Hüsnü Bey'in oğludur. Küçük yaşta babasıyla birlikte İstanbul'a gitti. Tahsili ilerleyince Divân-ı Hümâyün Kalemî'ne devam ederek memuriyet hayatına girdi. Mühimme ve Maliye Mektûbî kalemlerinde gösterdiği başarı dolayısıyla Asâkir-i Hâssa kütâbetine tayin edildi ve askerliğe intisap etmiş oldu. Birkaç yıl sonra Livâ kitâbeti ve Alay emirliğine yükseldi (Fatî'n Efendi, bu tayinin *Tezkire*'sinin basıldığı 1271'de [1855] gerçekleştiğini söylemektedir, bk. *Tezkire*, s. 346). Bu yıllarda şiirle ileri derecede meşgul olduğu ve bir divanı dolduracak kadar şiiri bulunduğu belirtilmektedir.

Kâzım Paşa'nın devrinde dikka'ti çeken bir özelliği hiciviyeleridir. Tanzimat'la hız kazanan yenilikleri din, devlet ve millet için tehlikeli gördüğünden bunlara karşı çıkıyordu. Özellikle yenilikleri uygulayan devlet büyüklüklerini tenkit için ağır hicivler kaleme aldığından dilinden ve kaleminden çekinilen bir şair olarak tanınmıştı. İbnülemin Mahmud Kemal bunlardan bazı örnekler nakletmektedir (Mithat Paşa hakkındaki hicivye için bk. *Son Sadrazamlar*, s. 32, 369-371, 426). Gittikçe aşırı-

lığa varan hicivleri birçok kişiyi rahatsız ettiğiinden Kâzım Paşa zaman zaman bazı sıkıntılara düştü. Mütercim Rüşdü Paşa'yı hicvettiği bir kıtasından dolayı onun se-raskerliği sırasında binbaşı rütbesi geri alınarak Kıbrıs'a sürüldü (1862). Ancak Yûsuf Kâmil Paşa'nın sadrazamlığı döneminde affedildi ve İstanbul'a dönmesi sağlandı (1863). Zamanla ferikliğe yükselen Kâzım Paşa, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Dördüncü Ordu Erkân-ı Harbiyye reisliğinde bulundu. Karadağ bozgunundan suçlu görülerek muhâkeme edildiye de ceza almadı. Bâb-ı Seraskerî Muhasebât Dairesi'nde çalışmaya başladıktan sonra buranın ikinci reisliğine kadar yükseldi. Bir süre Masârifâte nazır ve killiği yaptıysa da her müracaatı gereken ödemenin yapılması kaydıyla veznedarlığa havale ettiğiinden görevinden alındı. Divân-ı Harb-i Dâimî üyesi iken 17 Ramazan 1307'de (7 Mayıs 1890) Üsküdar'daki evinde vefat etti ve Aziz Mahmud Hüdâyî Türbesi haziresine defnedildi. Yakın dostlarından Muallim Nâci na't-gû olarak anılan şairin vefatına bunu telmih eden şu mücevher tarihi düşürmüştür: "Göçtü yâ hay diye Hassân gibi Kâzım Paşa."

Fuzûlî tarzındaki şiir, na't ve mersiyele-riyle yazılı ve sözlü hicivleri şairlikteki kudretinin göstergesi kabul edilen Kâzım Paşa, Nâmîk Kemal ve Muallim Nâci tarafından "gerçekten şair" olarak kabul edilmiş bir sanatkârdır. Hersekli Ârif Hikmet Bey'in İstanbul Lâleli'deki evinde bir araya gelen ve daha sonraki yıllarda Encümen-i Şuarâ adıyla anılan tanınmış şair ve edipler arasında Kâzım Paşa da bulunuyordu. Tasavvufu yakından ilgili olan, kuvvetli bir Ehl-i beyt muhibbi olarak tanınan ve kaleme aldığı kuvvetli mersiyeleleriyle bunu ortaya koyan Kâzım Paşa, Bedevî tarikatından hilâfet aldığı gibi Celvetiyye'den de taç giymişti.

Eserleri. 1. *Makâlid-i Aşk* (İstanbul 1301). Türkçe başlayıp Arapça bir beyitle sona eren tevhidin ardından Kerbelâ Vak'ası'na giriş sayılacak bir mukaddime şeklinde tanzim edilmiş, aynı Arapça beyitle birbirine bağlanan, beyit sayıları farklı altı bölümlük uzun bir manzumeyle başlar. Bentler halinde ve terkip beyitleriyle bağlanarak yazılmış yirmi sekiz mersiye ile bir kıtadan sonra "Kasîde der Sitâyîşi-İmâm Hüseyin" başlıklı altmış üç beyitlik manzumeyle son bulur. Bu haliyle bir mesneviden farklı hüviyete sahip olan *Makâlid-i Aşk*'ı Kerbelâ mersiyelerinden ibaret bir divançe saymak mümkündür. 2. *Divân-ı Kâzım Paşa* (İstanbul

1328). Bir kıtayla başlayan divanın kasideler kısmında Hz. Peygamber hakkında bir na't, Hz. Ali, Ehl-i beyt ve Hz. Hasan için yazılmış dört na't, evlâd-ı Mustafa'ya dair iki mersiye, Rûhî'nin terkihibendi ve Nef'î'nin *Sâkinâme*'sine birer nazîre ile çoğu aşk konusunda yirmi sekiz gazel yer almaktadır. Bir divançe hüviyetindeki eserde Kâzım Paşa'nın hicivleri bulunmadığı gibi şiirlerinin pek çoğu da yoktur.

BİBLİYOGRAFYA :

Fatî'n, *Tezkire*, s. 346-347; Osmanlı Müellifleri, II, 402; İbnülemin, *Son Sadrazamlar*, s. 32, 369-371, 426; a.mlf., *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul 1930), İstanbul 1988, II, 801-810; *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1985, VIII, 166-168; Metin Kayahan Özgül, *Hersekli Ârif Hikmet*, Ankara 1987, s. 16-18, 49-50; "Kâzım Paşa", *TA*, XXI, 446; Nuri Akbayar, "Kâzım Musa Paşa", *TDEA*, V, 259.

MUSTAFA UZUN

KÂZİM REŞTÎ

(كاظم رشتي)

(ö. 1259/1843)

Şeyhiliğin kurucusu
Şeyh Ahmed el-Ahsâî'nin
önde gelen müridi,

Bahâilîğin teşekkülünde önemli
rolü olan ve Bâbilîğin kurucusu
Mirza Ali Muhammed'i
etkileyen kişilerden biri
(bk. BAHÂİLİK).

KÂZİMEYN

(الكاظميين)

İmâmîyye Şiası'nın en önemli
ziyaret yerlerinden biri.

Mûsâ el-Kâzım ve torunu Muhammed et-Taki'nin türbelerinin bulunduğu Bağdat yakınlarındaki Kâzımeyn'in eski bir geçmişi vardır; Sâsânîler devrinde "Kut-rabbül bölgesi" anlamındaki Tassûc Kut-rabbül adını taşıdığı bilinmektedir. Abbâsî Halifesi Ebû Ca'fer el-Mansûr'un ilk zamanlarında Şûnîziyye denilen bu yer, onun 150 (767) yılında ölen büyük oğlu Ca'fer'i buraya defnettirmesi (Yâkût, V, 163), daha sonra da Abbasoğulları'ndan ve Ali evlâdından gelen Kureyşliler'in buraya gömülmesi üzerine Makberetükureyş (Mekâbirukureyş) şeklinde anılmaya başlanmıştır (Mustafa Cevâd, IX, 9-12). Zaman içerisinde Kureyş'e mensup olmayan bazı ileri gelenler, özellikle devlet adamları ve İmam Ebû Yûsuf gibi âlimler de bu mezarlığa gömülmüştür; bir iddiaya göre Hârûnürreşîd'in hanımı Zübeyde bint